

ЗМІСТОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Постановка проблеми. Сучасна орієнтація загальноосвітньої школи на якісну освіту підростаючого покоління потребує вирішення питання інтеграції та інклюзії підлітків з інтелектуальними порушеннями у соціум, їх соціалізації та соціальної адаптації. Особливо проблематичним виявляється формування соціальної компетентності, розвитку соціальних якостей, які сприятимуть життєвій та професійній самореалізації підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Найважливішою метою соціалізації та соціальної адаптації підлітків з інтелектуальними порушеннями виступає формування інформативних, комунікативних, життєвих та соціальних компетентностей з метою недопущення або усунення, нівелювання проявів дезадаптації у них. Дослідження цієї мети уможливується завдяки інтенсифікації педагогічного процесу, його змісту, методів, організаційних форм, які забезпечують отримання як навчальних, так і розвивальних ефектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти формування соціальної компетентності у загальній психології та педагогіці розкрито у працях В. Аверіна, І. Беха, Л. Виготського, І. Кона, Г. Костюка, А. Мудрика, В. Панка, А. Петровського, С. Савченко, В. Рибалка, С. Рубінштейн тощо. Науковцями було досліджено питання сутності та змісту поняття процесу соціалізації особистості та його складових (І. Бех, Н. Голованова, Н. Заверико, І. Зверєва, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, В. Москаленко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко); психології соціального пізнання особистості (Г. Андрєєва, С. Рубінштейна); соціально-емоційного розвитку особистості та мотивації її соціальної поведінки (І. Алтуніна, О. Кононко, І. Кон); особливостей соціалізації дітей молодшого та старшого шкільного віку, вихованців закладів інтернатного типу (А. Богуш, Л. Варяниця, Н. Гавриш, М. Докторович, Л. Канішевська, С. Курінна); педагогічних аспектів соціалізації та соціальної компетентності учнів загальноосвітніх закладів (І. Ніколаєску, О. Павлик, О. Позднякова); розвитку соціальної компетентності підлітків (О. Прашко).

У спеціальній психолого-педагогічній літературі проблема соціальної компетентності розглядалось у таких напрямках: сутність, зміст та характеристика соціалізації, соціальної адаптації, інтеграції та інклюзії осіб з інтелектуальними порушеннями (Ю. Бистрова, Л. Виготський, Т. Жулковська, Л. Занков, І. Лубовський, С. Миронова, В. Синьов, А. Шевцов); розвиток комунікативної діяльності та інформаційної компетентності підлітків з

інтелектуальними порушеннями (Н. Гончарук, О. Проскурняк); психолого-педагогічний супровід, соціалізація та інклюзія учнів з із затримкою психічного розвитку, з порушеннями аналізаторів, опорно-рухового апарату (О. Глоба, С. Іванченко, В. Кобильченко, Т. Сак, Є. Синьова, Л. Ханзерук); педагогічні аспекти адаптації, соціалізації та соціальної інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями (А. Висоцька, В. Липа, Г. Мерсіянова); психолого-педагогічні основи соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями (І. Татьянчикова, О. Хохліна); професійно-трудова соціалізація та адаптація осіб з інтелектуальними порушеннями (Ю. Бистрова, В. Бондар, О. Хохліна); особливості використання загальнокультурних норм поведінки учнями початкової та основної школи з інтелектуальними порушеннями (І. Бгажнокова, О. Вержиховська, Г. Запрягаєв); порушення соціальної поведінки та міжособистісних стосунків учнів з інтелектуальними порушеннями (Е. Альбрехт, Т. Кузьміна, К. Лебединська, Г. Печерський, Л. Руденко).

Мета статті полягає у розкритті теоретично обґрунтувати змістові основи соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу. Соціальна компетентність є складним, міждисциплінарним феноменом, що обумовило різноманітні напрями її дослідження у сфері педагогіки. Вона виступає як система структурованих знань про закономірності поведінки, діяльності та відносин, які проявляються через особистісні якості людини, що забезпечують відповідальне саморегулювання поведінки особистості в суспільстві, передбачає володіння складними комунікативними навичками, формування адекватних умінь в нових соціальних умовах.

Соціальна компетентність передбачає певний обсяг знань і рівень сформованості умінь та навичок, що дозволяють людині адекватно орієнтуватися в різних ситуаціях, об'єктивно оцінювати себе і людей, здійснювати самоаналіз і самоконтроль, прогнозувати поведінку інших осіб, формувати необхідні відносини і успішно впливати на них, орієнтуючись на наявні умови.

Вплив соціуму на формування та розвиток соціальної компетентності є вирішальним.

Соціальна компетентність є результатом соціалізації людини в конкретному віковому періоді, процес формування соціальної компетентності проходить низку етапів:

- етап соціальної адаптації;
- етап соціальної ідентифікації;
- етап індивідуалізації та персоніфікації.

Дані етапи охоплюють процес соціалізації особистості.

Педагогічні спостереження за розвитком особистості підлітків з інтелектуальними порушеннями в умовах навчального закладу дозволяють зробити висновки, що соціальна компетентність підлітків з інтелектуальними порушеннями формується та розвивається в процесі соціалізації: цінності та

норми суспільства передаються дітям в процесі навчання й виховання, привласнюються або ігноруються ними. Процес формування соціальної компетентності у підлітків з інтелектуальними порушеннями проходить з великими труднощами та у сповільненому темпі. Провідна роль у формуванні та розвитку соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями належить соціальним умовам, що зумовлено залежністю стандарту соціальної компетентності від соціальної дійсності та вимог соціуму в даний час.

Розвиток соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями є важливим для успішної адаптації дитини в соціумі на кожному віковому етапі та має певні особливості: прагнення розуміння себе та інших як особистості, яскраво виражена потреба в ідентифікації; зміщення соціальних ролей; зростання потреби в спілкуванні та емоційному благополуччі; процес дорослішання, пов'язаний з появою ряду особистісних проблем або досягнень,

Висновки та перспективні напрямки дослідження. Змістові основи соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями показали, що даний процес формується та розвивається в процесі соціалізації. Він є важливим для успішної адаптації дитини в соціумі та має певні особливості, проходить з великими труднощами та у сповільненому темпі. Однак, незважаючи на актуальність дослідження теоретичних аспектів соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями, проблема залишається недостатньо дослідженою у контексті організації та взаємозв'язку навчально-виховного процесу.

Бібліографія

1. Балл Г.О. Гуманізація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах / Г.О. Балл. – К.: Освіта, 1998. – 132 с. **2. Докторович М. О.** Формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка / М. О. Докторович. – К.: Освіта, 2007. – 20 с. **3. Жулковська Т.** Соціалізація людей с обмеженими інтелектуальними можливостями / Т. Жулковська ; Моск. гуманит.-соціальна академія. – М. : Социум, 2001. – 208 с. **4. Канишевська Л. В.** Формування життєвої компетентності вихованців у закладах інтернатного типу : наук.-метод. посіб. / Л.В. Канишевська. – К. : Пед. думка, 2007. – 172 с. **5. Мудрик А. В.** Соціалізація человека : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с. **6. Ніколаєску І.О.** Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: науково-методичний посібник / І.О. Ніколаєску. –Черкаси: ОПОПП, 2014. – 76 с.

References

1. Ball G.O. Humanization of the educational process in general educational institutions / G.O. The ball - K. : Education, 1998. - 132 p. **2. Doctorovich M.O.** Formation of social competence of an older teenager from an incomplete family: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree of candidate ped. Sciences:

13.00.05 - social pedagogy / M.O. Doctorovich. - K .: Education, 2007. - 20 p. **3. Zhulkovskaya T.** Socialization of people with intellectual disabilities / T. Zhulkovska; Moscow humanist-social academy. - M.: Social, 2001. - 208 p. **4. Kanishevskaya L.V.** Formation of vital competency of pupils in residential institutions: science-method. manual / L.V. Kanishevskaya - K.: Ped. opinion, 2007. - 172 p. **5. Mudrik A.V.**, Socialization of man: study. allowance for higher education studying Institution / AV Mudrik. - 2nd ed., Corrected. and add - Moscow: Publishing Center "Academy", 2006. - 304 p. **6. Nikolaesko I.O.** Formation of social competence of students of general educational institutions in accordance with the requirements of new state educational standards: scientific methodical manual / IO Nikolaysk -Cherkasy: OIPOP, 2014. – 76